

Brüssel, 15. oktoober 2025
(OR. en)

13725/25

Institutsioonidevaheline
dokument:
2020/0100 (COD)

ECOFIN 1320
CLIMA 435
FIN 1179
ENV 1006
ENER 523
COMPET 1009
CADREFIN 254
CODEC 1529
ECB
EIB

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	8. oktoober 2025
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2025) 628 final
Teema:	KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE õiglase ülemineku mehhanismi avaliku sektori laenurahastu vahehindamise kohta 2025. aastal, nagu on osutatud määruse (EL) 2021/1229 artiklis 17

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2025) 628 final.

Lisatud: COM(2025) 628 final

Brüssel, 8.10.2025
COM(2025) 628 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

**õiglase ülemineku mehhanismi avaliku sektori laenurahastu vahehindamise kohta
2025. aastal, nagu on osutatud määruse (EL) 2021/1229 artiklis 17**

{SWD(2025) 287 final}

1. SISSEJUHATUS

Avaliku sektori laenurahastu (edaspidi ka „rahastu“) on õiglase ülemineku mehhanismi kolmas samm¹. Rahastu loodi 2021. aasta juulis määrusega (EL) 2021/1229² (edaspidi „avaliku sektori laenurahastu määrus“), et aidata saavutada liidu 2030. aasta kliimaeesmärki ning 2050. aastaks kliimanetraalsust tulemuslikul ja sotsiaalselt õiglasel viisil.

Rahastu üldeesmärk on leevendada tõsiseid sotsiaalseid, majanduslikke ja keskkonnavalaseid probleeme, mis tulenevad järgmiste eesmärkide poole liikumisest: i) liidu 2030. aasta kliima- ja energiaeesmärgid ning ii) hiljemalt 2050. aastaks liidus kliimanetraalsuse saavutamise eesmärk, mis on sätestatud määruses (EL) 2021/1119³. Rahastust toetatakse ELi piirkondi, mis on kindlaks määratud komisjoni poolt heaks kiidetud õiglase ülemineku territoriaalsetes kavades.

Rahastu erieesmärk on suurendada avaliku sektori investeeringuid, võttes arvesse õiglase ülemineku territoriaalsetes kavades kindlaks määratud piirkondade arenguvajadusi ning hõlbustades selliste projektide rahastamist, mis ei ole piisavalt tulusad investeerimiskulude katmiseks.

Rahastust antav toetus koosneb segarahastamisvahendina laenu- ja toetuskomponendist. Tänu 1,3 miljardi euro suurusele ELi toetusele – 6–8 miljardit eurot Euroopa Investeerimispanka (EIP) laenudena ja hinnanguliselt 6 miljardit eurot muudest allikatest – on rahastu eesmärk kaasata 2021.–2027. aastal 13,3–15,3 miljardi euro ulatuses avaliku sektori investeeringuid.

Avaliku sektori laenurahastu määruse artikli 17 kohaselt tehti rahastu vahehindamine ning Euroopa Parlamendile ja nõukogule esitatakse selle vahehindamise kohta aruanne.

Rahastu vahehindamine hõlmas mitut etappi. Tagasisidekorje oli avatud 2. veebruarist kuni 1. märtsini 2024. T33 Srl-i ja Prognos AG poolt 2024. aasta aprillist kuni 2025. aasta jaanuarini tehtud toetavas uuringus täiendati hindamist kirjanduse ülevaate, sidusrühmadega konsulteerimise, intervjuude, küsitluste ja juhtumiuuringutega. Lisaks kaasati õiguskontrollikomitee, kellega toimus 16. detsembril 2024 varase etapi koosolek ja hilisem koosolek 14. mail 2025. 16. mail 2025 esitas komitee hindamise kohta positiivse arvamuse koos soovitusetega. Hindamine lõppes 2025. aastal komisjoni talituste töödokumendis esitatud põhjaliku aruandega.

Käesolevas aruandes esitatakse rahastu vahehindamise peamised tulemused ja järeldused. Aruandele on lisatud komisjoni talituste töödokument, milles hinnatakse, mil määral on rahastu tulemuslik, tõhus ja sidus, annab ELi lisaväärtust ja on asjakohane.

¹ Õiglase ülemineku mehhanism koosneb kolmest sambast: 1) Õiglase Ülemineku Fond, 2) sihtotstarbeline kava programmi „InvestEU“ raames ja 3) avaliku sektori laenurahastu. Käesolevas aruandes käsitletakse viimast.

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuli 2021. aasta määrus (EL) 2021/1229, mis käsitleb õiglase ülemineku mehhanismi osana loodavat avaliku sektori laenurahastut ([määrus – 2021/1229 – ET – EUR-Lex](#)).

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. juuni 2021. aasta määrus (EL) 2021/1119, millega kehtestatakse kliimanetraalsuse saavutamise raamistik ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 401/2009 ja (EL) 2018/1999 (Euroopa kliimamäärus) (<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/1119/oj/>).

2. RAHASTU VAHEHINDAMISE ULATUS

Avaliku sektori laenurahastu määruse artikli 17 lõike 2 kohaselt on vahehindamise eesmärk hinnata rahastu rakendamist ja selle suutlikkust saavutada kõnealuse määruse artiklis 3 sätestatud eesmärgid. Eelkõige tuleks hinnata järgmist:

- a) millises ulatuses aitas rahastust antud liidu toetus kaasa õiglase ülemineku territoriaalseid kavasad rakendavate territooriumide vajaduste katmisele;
- b) kuidas võeti arvesse artiklis 4 osutatud horisontaalseid põhimõtteid;
- c) vajadust korraldada soolise mõju hindamine;
- d) artiklis 9 sätestatud rahastamiskõlblikkuse tingimuste kohaldamist ja seda, kuidas on kohaldatud nähtavuskohustusi;
- e) millises ulatuses panustas rahastu toetatud projektide põhjal määruse (EL) 2020/852⁴ artiklis 9 sätestatud keskkonnamärgide saavutamisse.

Lisaks eespool ja avaliku sektori laenurahastu määruuses sätestatud konkreetsetele hindamiskoostadele ning kooskõlas parema õigusloome suunistega hõlmab vahehindamine viit parema õigusloome hindamiskriteeriumi: i) tulemuslikkus, ii) tõhusus, iii) sidusus, iv) ELi lisaväärtus, v) asjakohasus.

Hindamine hõlmab rahastut alates kuupäevast, mil avaliku sektori laenurahastu määrus jõustus, ehk 14. juulist 2021 kuni 31. jaanuarini 2025 ning on suunatud kõigile ELi liikmesriikidele, eelkõige õiglase ülemineku territoriaalsetes kavades kindlaks määratud territooriumidele.

Vahehindamine tehakse rakendamise varases etapis ning selles keskendutakse tegevustele ja väljunditele, kuna tulemusi ja mõju ei ole veel võimalik hinnata. Tulemuste ja pikaajalise mõju hindamine lisatakse lõpphindamisele, mis on avaliku sektori laenurahastu määruse kohaselt nõutud hiljemalt 31. detsembriks 2031 (artikli 17 lõige 3).

3. HINDAMISMETOODIKA ÜLEVAADE

Hindamisel esitatud järeldused põhinevad kahel peamisel komponendil. Esiteks on selle aluseks asutusesisesed eksperditeadmised ja dokumendid. Teiseks tugineb hinnang komisjoni tellitud toetava uuringu tulemustele, mille on koostanud T33 Srl-ist ja Prognos AGst koosnev konsortsium. 2024. aasta aprilli lõpust kuni 2025. aasta jaanuarini läbi viidud toetavas uuringus on hindamisküsimustele vastamiseks ühendatud omavahel mitmesugused meetodid (dokumentide läbivaatamine / analüüs, küsitlus, intervjuud ja juhtumiuuringud).

Hindamise osana töötati välja sekkumisloogika ja hindamismaatriks. Maatriksis seoti hindamiskriteeriumid sekkumisloogikaga ja kasutati põhielemente uuringu küsimuste koostamiseks.

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. juuni 2020. aasta määrus (EL) 2020/852, millega kehtestatakse kestlike investeeringute hõlbustamise raamistik ja muudetakse määrust (EL) 2019/2088 ([Euroopa Parlamendi määrus \(EL\) 2020/852](#)).

4. VAHEHINDAMISE PEAMISED TULEMUSED JA JÄRELDUSED

Selles punktis tehakse kokkuvõtte rahastu vahehindamise tulemustest ja järeldustest kooskõlas parema õigusloome suunistes sätestatud viie kriteeriumiga: tulemuslikkus, tõhusus, sidusus, ELi lisaväärtus ja asjakohasus.

4.1. Tulemuslikkus

Alates mitmeaastase projektikonkursi käivitamisest 2022. aasta juulis kuni 31. jaanuarini 2025 on saadud 46 projektitaotlust, millest 30 (65 %) tunnistati rahastamiskõlblikuks ja vastuvõetavaks ning 17 valis rahastu hindamiskomisjon rahastamiseks välja. Väljavalitud projektidega loodetakse kaasata ligikaudu 228 miljonit eurot toetusi, mis moodustab 17 % toetuskomponendi eelarvest, ning 1,4 miljardit eurot koguinvesteeringutena, mis hõlmavad toetusi, laene ja täiendavaid rahastamisallikaid.

Rahastamiskõlblikud taotlused on esitanud taotlejad Kreekast, Rootsist, Prantsusmaalt, Tšehhist, Madalmaadest, Poolast, Hispaaniast, Lätist ja Iirimalt, kuid mitte ülejäänud liikmesriikidest. Rahastu kasutuselevõttu mõjutab mitu tegurit, mis hõlmavad muu hulgas kattumist muude rahastamisallikatega, mis pakuvad sama liiki investeeringutele kõrgemaid kaasrahastamise määrasid, avaliku sektori asutuste haldussuutlikkust, rakendamisvalmis projektide esitamise süsteemi kättesaadavust, võimalike taotlejate rahalisi piiranguid ja muudest ELi vahenditest toetust saavate projektide rahastamiskõlbmatust, kuna rahastu puhul kehtib tingimus, et rahastu projektid ei tohi saada toetust muudest liidu programmidest.

Muud probleemid, millega rahastu võimalikud toetusesaajad silmitsi seisavad, on seotud i) EIP otselaenu miinimumkõnnisega ja ii) nõuetega, mille kohaselt peavad toetusesaajad saama EIP raamlaenu, mis võib olla väikeste projektide ja piiratud haldussuutlikkusega omavalitsuste jaoks oluline takistus juurdepääsul ega võimalda neil koordineerivat rolli täita. Komisjon ja EIP on võtnud olukorra leevendamiseks mitmesuguseid meetmeid.

Rahastu tulevast kasutuselevõttu on keeruline hinnata. Kuigi toetuste eelarvet esimese projektikonkursi raames tõenäoliselt täielikult ära ei kasutata, pakub teine projektikonkurss (2026–2027) selleks võimalust. See on nii eeldatav seetõttu, et teadlikkus rahastust on suurenenud ja riikidele eraldatavad osad ei kehti enam pärast 2025. aastat. Seejuures on siiski otsustavaks teguriks see, mil määral kavandatakse või kasutatakse muid ELi ja riiklikke vahendeid.

Rahastu lisamine õiglase ülemineku territoriaalsete kavade raamistikku on loonud selge viite, millega kehtestatakse määrava tähtsusega õiglase ülemineku strateegia, mida rahastust toetuse taotlejad peaksid oma taotlustes järgima ja millele nad peaksid viitama. Lisaks on õiglase ülemineku territoriaalsete kavadega astunud esimene samm teadlikkuse suurendamisel rahastust.

Allkirjastatud projektide puhul on toetus katnud 5–18 % kõigist investeerimiskuludest, samal ajal kui laen moodustas neist 31–73 %. See näitab, et peamine tegur, mis mõjutab rahastu väärtust toetusesaajate jaoks, on EIP laenu struktuur. Potentsiaalsed taotlejad hindavad intressimäära, laenu tähtaega, rahastamissummat ja EIP laenuläbirääkimiste protsessi üldist tulemuslikkust nende vajaduste rahuldamisel võrreldes kommertsbankade pakutavate tingimustega. Kuigi rahastul on üldiselt head võimalused soodsamate rahastamistingimuste pakkumiseks, kombineerides EIP laene ELi toetustega, on kommertsbankadel sageli eelised seoses laenude kiirema menetlemise, lihtsamate menetluste ja väljakujunenud kliendisuhetega.

EIP annab rahastule nõustamistuge InvestEU nõustamiskeskuse kaudu. 31. jaanuariks 2025 on pooleli kuus nõustamistegevust ja üks on lõpule viidud. Need hõlmavad paljusid sektoreid, sealhulgas energeetikat, liikuvust, keskkonda ja sotsiaalseid investeeringuid. Kuigi rahastu nõustamistoetus on tasuta, on esialgne nõudlus olnud väike. Esialgsed tulemused näitavad, et InvestEU nõustamiskeskuse kaudu pakutav nõustamistugi on aidanud suurendada taotluste kasutuselevõttu ja kvaliteeti.

Rahastu on uus vahend, mistõttu teabevahetus- ja teavitamismeetmed olid selle kasutuselevõtu edendamisel keskse tähtsusega. Komisjon suurendas tihedas koostöös Euroopa Kliima, Taristu ja Keskkonna Rakendusameti ja EIPga teadlikkust rahastu kohta paljude ühismeetmete abil, mis olid suunatud mitut liiki potentsiaalsetele toetusesaajatele. Esialgsetest tulemustest ilmneb, et teavitamisega seotud jõupingutused on olnud tulemuslikud.

Riiklike ametiasutuste toetus rahastu rakendamisele varieerub ja on vabatahtlik. Riiklikud ametiasutused näivad rahastus osalevat, kui neil on piisav haldussuutlikkus ja/või kui nad peavad rahastut asjakohaseks. Kui riiklikud ametiasutused toetavad rahastu kasutuselevõttu, näivad projektitaotlused olevat rakendamisvalmid ja edukad.

Avaliku sektori laenurahastu määruse artiklis 4 osutatud horisontaalsed põhimõtted integreeritakse rahastu rakendamisse ja haldamisse mitmel viisil. Seda, kas rahastu taotlejad neid horisontaalseid põhimõtteid järgivad, hinnatakse taotluste hindamise ja rahastu rakendamise ajal korrapäraste aruannete ja kohapealsete kontrollkäikude abil. EIP hindab ja jälgib ka kõiki projekte ja vahendatud toiminguid keskkonnamõjude, sotsiaalsete ja äriühingu üldjuhtimisega seotud kriteeriumide alusel. Rahastatakse ainult neid tegevusi, mis vastavad EIP kestlikkusega seotud hoolsuskohustuse nõuetele.

Mõnesse allkirjastatud toetuslepingusse on sõnaselgelt integreeritud sooküsimused, samas kui teised soolist võrdõiguslikkust otseselt ei käsitle. Mis puudutab rahastu sõlmitud toetuslepingute jaoks loodud töökohtade hinnangulist arvu, siis taotlejad on teatanud, et 50 % (5 745 töökohast 2 870) on mõeldud naistele. Nende seas, kelleni rahastu allkirjastatud projektidega peaks jõudma, on toetusesaajate hinnangul 52 % naised.

Keskkonnamärgide saavutamisse panustamisega seoses osutab rahastamiskõlblike sektorite mitmekesisus sellele, et mõned projektid puudutavad otseselt kliimameetmeid, samas kui teised on kliimaneutraalsed või vähemalt ei tekita olulist kahju. Mõned õiglase ülemineku projektid, millega ei kaasne CO₂ heite otsest vähenemist, võivad siiski saada keskkonnasäästlikkusega seoses hea tulemuse. Rahastu toetatud seitsmest projektist nelja puhul teatatakse, et need aitavad vähendada CO₂ heidet (hinnanguliselt väheneb CO₂ heide 135 805 tonni võrra aastas). Teistel projektidel on teatav keskkonnamõju, näiteks ringmajanduse ja elurikkuse edendamisel.

Rahastu seireraamistiku üldine nõrkus seisneb selles, et üldeesmärgil, erieesmärgil ega põhilistel tulemusnäitajatel ei ole praegu sihte. Selle hindamise käigus on aga esitatud rahastu mitme regulatiivse põhilise tulemusnäitaja sihid.

4.2. Tõhusus

Esimese projektikonkursi käivitamine lükkus edasi, kuna õiglase ülemineku territoriaalsed kavad – mis olid rahastu toetuse andmise vajalik tingimus – võeti vastu hilinemisega. See mõjutas otseselt rahastu rakendamise ajastust ja tõhusust.

Projektikonkursi mitmeaastane olemus võrreldes iga-aastase projektikonkursiga on võimaldanud vähendada selle juhtimisest tulenevat halduskoormust ja tagada kõigile sidusrühmadele prognoositava raamistiku. Taotluste esitamise tähtsajad, mis on keskmiselt nelja kuu pikkuse vahega, võimaldavad taotlejatel esitada taotlusi korrapäraste ajavahemike järel.

Teisest küljest peetakse toetuse ja laenu eraldi taotlemis- ja aruandlusmenetlusi vähem tõhusaks kui ühte taotlust nii laenu kui ka toetuse jaoks.

Rahastu rakendamise analüüs osutab sellele, et keskmiselt on kulunud toetuse hindamiseks ligikaudu kaks kuud ning toetuse andmise otsuse vastuvõtmiseks 6–13 kuud. Kogu protsessi pikkust mõjutab peamiselt laenu lõpptähtaeg toetusetaotluse esitamise ajal.

Käesoleva hindamise jaoks kogutud teave ei ole piisav, et kinnitada eeldatavat lihtsustamisest tulenevat kasu, mis on seotud kuludega sidumata rahastamise kasutamisega. Rahastu lihtsustamismeetmete mõju halduskuludele ei ole hinnatud, sest praeguses etapis on laekunud taotlusi ja sõlmitud toetuslepinguid vähe. Siiski tundub, et kuludega sidumata rahastamine ja eelmakse suur osakaal kogu toetuses on rahastu toetusesaajate seas seni kõrgelt hinnatud.

Rahastu rakendamisel on olnud kasu komisjonis juba olemasolevast ühtekuuluvuspoliitika korraldus- ja rakendusasutuste võrgustikust ning EIP kohalike büroode ulatuslikust võrgustikust, mis on samuti toetanud rahastu tõhusat rakendamist.

Kuigi on liiga vara prognoosida rahastu mitmekordistava mõju (toetuse finantsvõimendus) väärtust kogu rahastu rahastamispaketi jaoks, on rahastu seitset projekti vaadates investeringute ja rahastu toetuse keskmine suhtarv 12, ulatudes vähem arenenud piirkondade 5,5st kuni rohkem arenenud ja üleminekupiirkondade 21,3ni.

4.3. Sidusus

Õiglase ülemineku territoriaalsetes kavades on kirjeldatud õiglase ülemineku mehhanismi kolme samba sidusust, kuigi neis esitatakse rahastu kohta vähe üksikasju. Kuigi paljud liikmesriigid mainivad rahastust rahastamiseks kõlblikke sektoreid, ei ole neid sageli täpsustatud või puudub selge koostoime sammaste vahel. Lõppkokkuvõttes sõltub sidusus pigem esitatud taotlustest kui varem kindlaks määratud strateegiast, kusjuures õiglase ülemineku territoriaalsete kavade paindlik raamistik võimaldab sidusust hinnata igal üksikjuhul eraldi.

Rahastu ning taaste- ja vastupidavusrahistu – millest rahastatakse sarnaseid investeringuid – vaheline sidusus sõltub sellest, mil määral taaste- ja vastupidavuskavad ning õiglase ülemineku territoriaalsed kavad võivad kattuda ja üksteist vastastikku täiendada. Potentsiaalsed taotlejad peavad taaste- ja vastupidavusrahistut atraktiivsemaks.

Ühtekuuluvuspoliitika alla kuuluvate ELi fondide (ERF, ESF+ ja Ühtekuuluvusfond) rahastamiskõlblikud valdkonnad kattuvad rahastu omadega ning nende rahastamistingimused on soodsamad ja toetuse kaasrahastamise määrad kõrgemad. Samuti on need nõudnud liikmesriikide ametiasutustelt märkimisväärseid programmitööga seotud jõupingutusi, et pidada kinni lühikestest vahendite kulutamise tähtaegadest ja ühtekuuluvusfondidele juurdepääsu nõuetest. Kokkuvõttes on see mõjutanud ka nende sidusust rahastuga, pannes vahendid lisaks koostoimele ka omavahel kattuma. Kui analüüsida eri ELi rahastamisallikate atraktiivsust nende toetuse kaasrahastamise määrade alusel, tõrjutakse rahastu välja.

Eri rahastamisvõimaluste kattumine tekitab võimalike toetusesaajate ja koordineerivate üksuste jaoks täiendavat keerukust, sest nad peavad tegema kindlaks iga investeeringu jaoks kõige sobivama rahastamisvahendi ja mõistma eri ELi fondide toimimist.

Rahastu võib kattuda ka riiklike programmidega, näiteks sarnaste eesmärkidega fondiga Saksamaal, mis võib osaliselt selgitada rahastu piiratud rakendamist selles liikmesriigis.

Riikidele eraldatud osad ja nõudlus rahastu järele ei ole üldisemalt omavahel kooskõlas. Kuigi suurima riikliku osaga liikmesriikide koguosa on endiselt kättesaadav, võiksid teised liikmesriigid, nagu Prantsusmaa, kes on oma riikliku osa ammendanud, kasutada rahastu lisavahendeid.

Lisaks InvestEU nõustamiskeskuse raames pakutavale rahastu nõustamistoele on asjaomaste piirkondade avaliku sektori asutused kasutanud mitut liiki tehnilist abi, mida komisjon pakub muude liidu programmide, näiteks tehnilise toe instrumendi ja õiglase ülemineku platvormi raames. Kuna mõned nõuandva ja tehnilise abi algatused on veel pooleli ning teised on hiljuti lõpule jõudnud, ei ole praeguses etapis võimalik teha järeldusi algatuste mõju ja vastastikuse täiendavuse kohta. Leidub tõendeid selle kohta, et rahastu nõustamistoe raames võetud teadlikkuse suurendamise ja teabevahetuse meetmed ning teiste konsultantide muu tehnilise abiga seotud tegevus on aidanud suurendada teadlikkust rahastust.

4.4. ELi lisaväärtus

Esialgne tagasiside näitab, et rahastu loob lisaväärtust, tehes õiglase ülemineku piirkondade üleminekuvajaduste rahuldamiseks kättesaadavaks lisavahendid. Sellega luuakse kohalikele avaliku sektori asutustele uusi võimalusi õiglase ülemineku investeeringute katmiseks, mis ei oleks võimalik ainult nende omavahenditega kohalikul ja riiklikul tasandil.

Rahastu toetuse mõju projektide elluviimisele on endiselt ebakindel, kuna toetusi antakse piiratud arvul, kuid see mõju sõltub mitmest tegurist, nagu rahastu täpne kaasrahastamise määra või toetuse suurus. Mida suuremad on need tegurid, seda suurem on eeldatavasti toetuse mõju.

Samuti toimib toetus lisarahastusena, et laiendada projektide ulatust, tagades potentsiaalselt sotsiaalselt väärtuslike, kuid muidu kahjumlike komponentide kaasamise. Rahastu nõustamisteenustega parandatakse projektide elluviimist, parandades kvaliteeti ja kiirendades taotluste esitamise ajakava.

Rahastu kaasrahastus pakub ka pärast toetuse allkirjastamist projektidele kohest likviidsust. Rahastu toetuse taotlemine võib siiski rakendamise edasi lükata, kui võrrelda seda kergesti kättesaadavate rahastamisallikate kasutamisega.

4.5. Asjakohasus

Õiglase ülemineku territoriaalsete kavade suhteliselt hiljutine vastuvõtmine koos ühtekuuluvuspoliitika (sealhulgas õiglase ülemineku territoriaalsete kavade) praegu käimasoleva vahehindamisega toetavad rahastu jätkuvat asjakohasust praeguste vajaduste rahuldamisel. Sidusrühmade kaasamise tulemusena jõudsid institutsioonilised osalejad, riikide esindajad ning potentsiaalsed ja tegelikud toetusesaajad laiapõhjalisele üksmeelele selles, et rahastu eesmärgid on asjakohased.

Rahastu rakendamine on tihedalt kooskõlas uue komisjoni poliitiliste suunistega, mida president kirjeldas 2024. aasta juulis, aidates samal ajal kaasa Euroopa rohelises kokkuleppes 2019. aastal

seatud pikaajaliste eesmärkide saavutamisele. Rahastu aitab saavutada ELi eesmärke, tagades, et kõigil kodanikel on tegelik õigus jääda kogukondadesse, mida nad nimetavad oma koduks, ning toetades sotsiaalselt kestlikku süsinikuheite vähendamist piirkondades, mis on traditsiooniliselt sõltunud fossiilkütuste tööstusest.

5. KOKKUVÕTE JA SAADUD KOGEMUSED

Rahastu hindamisel toodi esile mitu probleemi, millega selle varases etapis rakendamise käigus kokku puututi. Sidusrühmade tagasisidest ilmneb, et liikmesriikide osalus on erinev. Kuigi kvalitatiivsed andmed annavad väärtuslikku teavet, takistab kvantitatiivsete andmete puudumine põhjalikku hindamist. Nendest probleemidest hoolimata on näha paljutootavat potentsiaali tulemuslikuks rakendamiseks. Järgmisi õppetunde saab rahastu jätkuval rakendamisel ja tulevaste rahastamisvahendite kavandamisel arvesse võtta.

Riikidele eraldatud osade mittevastavus võimalike toetusesaajate vajadustele

Esimese projektikonkursi jaoks (kuni 2025. aastani) määrati kindlaks riikide osad, järgides õiglase ülemineku fondi jaoks kindlaks määratud eelarve jaotamispõhimõtteid. See on mõjutanud rahastu kasutuselevõttu ja sidusust muude rahastamisallikatega, tuues esile piirangud seoses sellega, kui jäetakse arvesse võtmata asjaolu, et tagasimakstava rahastamise nõudlus võib erineda õiglase ülemineku fondi vahendite eraldamise meetodist. Kuigi suurima riikliku osaga liikmesriikide koguosa on endiselt kättesaadav, oleksid teised liikmesriigid võinud kasutada rohkem vahendeid. Lisaks oli liikmesriikides, kus riigi osa oli väikseim, liikmesriikidel ja taotlejatel vähem stiimuleid vahendite investeerimiseks rahastu taotluste toetamisse või väljatöötamisse.

Rahastu suutlikkus toetada väiksemaid projekte on piiratud

Kuigi väiksemad projektid saavad rahastust toetust, sealhulgas viis projekti, mis saavad vahendatud laene summas 1,5–12 miljonit eurot, on vahendatud laenud kättesaadavad ainult kahes liikmesriigis. Teistes liikmesriikides on minimaalne laenusumma 12,5 miljonit eurot, mis on väiksemate taotlejate jaoks märkimisväärne künnis. Raamlaenud pakuvad võimalust ületada laenusumma künnis, ühendades mitu projekti, kuid see muudab taotlusprotsessi keerulisemaks. Väiksematel üksustel ei pruugi olla vajalikke kogemusi ega ressursse, et sellise koordineerimisega tõhusalt toime tulla. Seetõttu võivad väiksemad projektid rahastust kõrvale jääda.

Võimalik lahendus suurele minimaalsele laenusummale ja koordineerimisprobleemidele võiks olla liikmesriikide tugipankade või finantseerimisasutuste suurem kaasamine ja finantsvahenduse ulatuslikum kasutamine, kuid rahastu peab pakkuma neile osalemiseks piisavaid stiimuleid. Igal juhul peaks rahastamispartnerite valik tulevaste rahastamisvahendite jaoks olema tihedalt kooskõlas võimalike toetusesaajate vajaduste ja profiilidega, kusjuures erilist tähelepanu tuleks pöörata selliste partnerite kaasamisele, kellel on väiksemate toetusesaajate toetamiseks vajalik institutsiooniline suutlikkus ja tegevusraamistik.

Rahastu rakendamismudel

Rahastu rakendamismudelil on mitu eelist, mis aitavad seda atraktiivseks muuta. Ühe peamise tugevusena hõlbustab rahastu kohalike avaliku sektori asutuste otsest juurdepääsu ELi tasandi rahastamisele. Lisaks kasutatakse rahastus segarahastamise meetodit, ühendades ELi toetused

EIP laenude ja täiendavate rahastamisallikatega. Selle meetodiga võib suurendada projektide jaoks kättesaadavaid rahalisi vahendeid, kuna ühe euro suuruse toetusega kaasatakse keskmiselt 12 eurot investeringuid.

Samas muudab rahastu kahe taotlusega struktuur, milles on vaja eraldi toetuse- ja laenutaotlusi, taotlusprotsessi keeruliseks. Rahastu taotlusprotsess alates taotluste esitamisest kuni lõplike lepingute allkirjastamiseni võib kesta kokku 18 kuud, mis ei pruugi olla kõigi toetusesaajate projekti rakendamise ajakava jaoks piisav.

Süsteem, mis võimaldaks EIP-I ja komisjonil jagada omavahel taotlejate esitatud andmeid, võiks potentsiaalselt suurendada tõhusust ja vähendada taotlejate, EIP ja komisjoni halduskoormust. Tulevasi rahastamisvahendeid silmas pidades tuleks uurida paremat andmete jagamist komisjoni ja tema finantspartnerite vahel, kuid samal ajal nõuaks vajalike süsteemide ja protsesside loomine suuri investeringuid ja peab olema kooskõlas rahastamisvahendi kavandatud kasutuselevõtuga. Tulevaste rahastamisvahendite puhul võiks uurida alternatiivset rakendamismudelit, milles üksainus üksus haldab segarahastamisallikaid, et lihtsustada taotlusprotsessi ja suurendada ELi lisaväärtust. Lõpetuseks tuleks nii toetuse kui ka laenu parameetrid mis tahes tulevaste rahastamisvahendite jaoks hoolikalt kalibreerida. Toetuse parameetrid peaksid olema proportsionaalsed investeringute laadi ja ulatusega ning eelkõige motiveerima rahastamisvahendit taotlema, samas kui laenu parameetrid (intressimäärad, tagasimaksetingimused, laenuläbirääkimiste protsess jne) peaksid olema turutingimustega võrreldes piisavalt atraktiivsed, et stimuleerida nende kasutuselevõttu.

Rahastu nõuandetugi

Kuna liikmesriigid eelistavad rahastu pakutava tagasimakstava rahastamise asemel kasutada suurema toetuse kaasrahastamise vahendeid, oli nõudlus rahastu raames osutatavate nõustamisteenuste järele esialgu piiratud. See hindamine hõlmas ainult ühte lõpule viidud nõustamistegevust. Rahastu nõuandeteenust pakub EIP InvestEU nõustamiskeskuse raames (InvestEU määruse alusel) ning ka keskuse vahehindamisel peeti selle mõju täielikku hindamist piiratud kasutuselevõtu tõttu ennatlikuks.

Kui praegused suundumused jätkuvad, on rahastu nõuandeteenusel haldussuutlikkusele eeldatavasti piiratud mõju, kuna nõudlus nõustamistegevuse järele on selles valdkonnas väike.

Rahastu järelevalveraamistik

Rahastu seireraamistiku nõrkus seisneb selles, et üldeesmärgi ja erieesmärgiga seotud põhilistel tulemusnäitajatel ei ole määrukses sihte. Selle hindamise osana on esitatud rahastu regulatiivsete põhiliste tulemusnäitajate sihid. Lihtsustamist ning toetusesaajate ja taotlejate halduskulusid hinnati selle hindamise raames piiratud määral, sest rahastu rakendamise varajase etapi tõttu oleks see põhinenud vähendatud ja mitteesinduslikul valimil. Põhjalik analüüs tehakse lõpphindamisel, kui on olemas piisav hulk taotlejaid ja toetusesaajaid.

InvestEU nõustamiskeskuse kindlaks tehtud näitajaid, nagu eeldatavad kaasatud investeringud ja osalejate rahulolu, kasutatakse lõpphindamise käigus täiel määral rahastu nõustamisteenuste lisaväärtuse mõõtmiseks.

Sooline mõju

Rahastu projektikonkursil puudub praegu taotlejate jaoks soolise võrdõiguslikkuse võrdlusraamistik. Selle probleemi lahendamiseks sisaldab rahastu teine projektikonkurss

(koostamisel) lisameetmeid soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks. Õiglase ülemineku piirkondade töövahend pealkirjaga „Considering gender in regional transformations“⁵ (Soolise võrdõiguslikkuse arvestamine piirkondlikul ümberkujundamisel), mille on välja töötanud komisjon, annab suuniseid õiglase ülemineku soolise mõju haldamiseks.

⁵ Euroopa Komisjon (2023), „Considering gender in regional transformations – A toolkit for just transition regions“
(https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/funding/just-transition-fund/toolkit-considering%20gender%20in%20regional%20transformations.pdf).